

10. Sumy Regional State Administration. Department of Culture and Tourism [Electronic resource]: Hetmans of Ukraine and Sumy Region. - Sumy, 2017. - Mode of access: <http://kultura.sm.gov.ua/index.php/uk/2483-getmani-ukrajini-i-sumshchina> - Title from the screen.

11. Sumy Regional State Administration. Department of Culture and Tourism [Electronic resource]: Museum and school: working together. - Sumy, 2017. - Mode of access: <http://kultura.sm.gov.ua/index.php/uk/2689-muzej-i-shkola-pratsyuemo-razom> - Title from the screen.

УДК 101.1(07)

Бражниченко С.О.

старший науковий співробітник

Лебединський районний краєзнавчий музей

ГЕНІЙ ВОКАЛУ З ЛЕБЕДИНЩИНИ

У статті розповідається про основні віхи життя та творчості уродженця Лебединщини, відомого оперного співака Бориса Романовича Гмиря.

Ключові слова: Лебединщина, оперний співак, пісня, опера, творчість, Великий театр.

Бражниченко С.А. Геній вокала з Лебединщини.

В статье рассматриваются основные вехи жизни и творчества уроженца Лебединщины, известного оперного певца Бориса Романовича Гмыря.

Ключевые слова: Лебединщина, оперный певец, песня, опера, творчество, Большой театр.

Brazhnichenko S.O. Genius vocalist from Lebedyn.

This article describes main periods of life and creativity of famous opera singer from Lebedyn. It is Borys Gmyrya.

Key words: Lebedyn, opera singer, song, opera, creativity, Great theatre.

У контексті національного та культурного відродження України особливої актуальності набуває вивчення історії рідного краю, що сприяє пропаганді історичних та культурних традицій українського народу, формуванню історичної свідомості й національної гідності. Маловідомі і напівзабуті імена, події, факти, які сьогодні дослідники, наукові працівники музеїв, відкривають для наших сучасників, зрозумілі всім і цікаві для всіх. Так само цікаві всім і життєві долі ентузіастів – подвижників, які бачили своє покликання у служінні народу, у творенні специфічної аури духовності і самопізнання, завдяки своєму таланту.

Маловідомі події з історії Лебединщини досліджують краєзнавці В. Г. Дудченко, В. І. Кравченко, В. Ф. Пазинич, В. А. П'янков, Б. І. Ткаченко, Л. В. Утка, Г. І. Хвостенко та ін.

Лебединська земля... Скільки дала вона світу відомих людей! Серед них і лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів, заслужений артист УРСР, народний артист СРСР Борис Романович Гмиря.

Народився геній вокалу 5 серпня 1903 року в бідній, багатодітній родині, де батько був будівельником – майстром складати печі, мати – швачкою. Як згодом згадує Борис Гмиря: «Нестатки були такі, що, навіть, хліб доводилося ділити по шматочку».

Тому, після закінчення початкової школи, коли йому виповнилося лише 11 років, він іде працювати. Ким тільки не був: підсобником у батька на будівництві, хлопчиком на побігеньках у суді, чорноробом на суднобудівному заводі і вантажником – у Севастополі, матросом і кочегаром на торговельних пароплавах... Потім – знову Лебедин, Полтавщина...

Але він мріяв учитися. Лише згодом обставини дозволили юнаку продовжити освіту. Вже у віці 27 років отримав атестат про середню освіту [2, с. 9]. У 1930 році Борис Гмиря був зарахований студентом у Харківський інженерно-будівельний інститут.

Пізно, на перший погляд, розпочався професійний музичний шлях Бориса Романовича (йому на той час виповнилося 33 роки), але потяг до музики з дитинства бентежив його душу. Все життя він пам'ятав, як годинами слухав звуки фортепіано, стоячи біля панського будинку. Потім співав у церковному хорі Вознесенської церкви.

На четвертому курсі Бориса Гмиря, запрошують на прослуховування до консерваторії. За особистим розпорядженням тодішнього наркома освіти М.Скрипника Б. Гмиря, як виняток, одержує право навчатися у двох вузах одночасно, які й закінчив з відзнакою.

У 1939 році, серед 77 співаків з колишнього СРСР, які брали участь у Всесоюзному конкурсі вокалістів у Москві, Гмиря стає лауреатом [1, с.17]. Тут же йому пропонують роботу у Великому театрі СРСР, Ленінградському та Мінському оперних театрах. Але Б.Гмиря ці пропозиції відхилив, оскільки не уявляв своєї діяльності за межами України.

Початок Другої світової війни перевернув життя людей. У 1941 Бориса Романовича хворого залишили в Харкові, який через декілька днів був окупований німцями, ті, хто відповідав за його евакуацію. Це згодом стало на все життя приводом для цькування співака новітніми Сальєрі і врешті причиною передчасної смерті.

Під час окупації України військами Німеччини, з 1942 по 1943 рік, Борис Гмиря працював у Полтавському музично-драматичному театрі, який німці перевели до Кам'янця-Подільського [6, с. 374]. В цей час його намагалися вивезти для виступів до Німеччини. Цього вдалось уникнути через необхідність Бориса Гмирі доглядати хвору дружину (Анна Іванівна Грецька, перша дружина співака, важко хворіла, померла у 1950 році).

Після витіснення у 1944 році радянськими військами німецької армії з Кам'янця-Подільського, співак продовжив працювати в Київському театрі опери та балету.

Два роки, які Борис Гмиря пропрацював на території окупованій німецькими військами були причиною постійних утисків, яких зазнавав співак працюючи в Київському оперному театрі. Деякі його колеги продовжували інтриги, розповсюджували брехливі чутки про його перебування на окупованих землях. А керівництво дозволяло йому гастролі тільки в Радянському Союзі та країнах соцтабору (гастролював у Чехословаччині (1955), Болгарії, Польщі (1956), Китаї (1957), у 1951, 1960 брав участь у декадах української літератури і мистецтва у Москві), хоча його голос хотіли чути в усьому світі. І запрошення на гастролі йшли звідусюди.

Мільйони слухачів чекали на нього в США, Італії, Франції, Англії та інших країнах світу. Але туди його радянські можновладці майже не випускали. Допомагала Борису Романовичу витримати все вищесказане жакіття його друга дружина Віра Августівна. Вона оберегала співака, як могла, від стресів, від цькування з боку заздрісників.

У 1957 році, у розквіті творчих сил, Борис Романович був змушений залишити роботу в Київському театрі опери та балету, де, на превеликий жаль, всі роки праці в ньому не знав спокою.

Конфлікт тривав понад три роки, поки нарешті Рада Міністрів СРСР винесла рішення за № 08.10-26210-с від 25 березня 1961 року про призначення Б. Гмирі пенсії союзного значення. Після виходу на пенсію Борис Гмиря в театрі працював лише як гастролер, а тому вистави з його участю у Києві відбувалися дуже рідко.

За значний внесок у розвиток культури в 1941 році Б. Гмирі присвоєно звання «Заслужений артист УРСР». У 1951, на Декаді українського мистецтва у Москві, за особистим підписом Сталіна Б.Гмирі присвоєно звання «Народний артист СРСР», замість «Народний артист УРСР». У 1952 – присуджена Сталінська премія, в 1960 – нагороджений орденом Леніна.

Внесок Бориса Романовича Гмирі у світову скарбницю за 20 років творчої діяльності (бо 13 – боровся з чиновництвом від культури, бездарними диригентами і співаками) становить 1200 творів, з яких на сьогодні у його фонотеці зберігається понад 600, з них: 300 українських народних пісень та романсів; 300 російських та західних пісень і романсів; 44 оперних партій (проспівав 77 арій), 85 фрагментів із вокально-сценічних і симфонічних творів, 30 трансляційних концертів, 200 платівок, які видавалися понад 120 разів накладками від 100 тисяч до 600 тисяч примірників.

Композитори вважали за честь подарувати співакові свої твори [6, с. 601] – вони в 135 нотних зошитах знаходяться в архіві Б. Р. Гмирі в м. Києві. Завдяки Борису Романовичу твори швидко ставали популярними. Дослідники творчості співака підраховували, що за своє життя він проспівав 1147 концертів, 98 з яких були благодійними.

В особі Бориса Романовича вдало поєдналися художня інтуїція, яскравий артистизм і емоційність, з одного боку, і раціональний спосіб мислення, здатність до аналізу, з іншого. Бог обдарував Б.Гмирю надзвичайної краси і сили голосом, здатним зачаровувати мільйони людей, торкатися найпотаємніших струн їхніх душ. А він зумів розпорядитися цим Божим даром, не розгубити його.

Митець добре знався на живописі, скульптурі, театральному мистецтві, часто відвідував художні виставки, спектаклі в різних театрах, і завжди мав власну думку щодо того чи іншого явища. Безумовно, такий колосальний багаж знань, вражень, винятковий художній смак та загальна культура сприяли формуванню неповторного виконавського стилю Бориса Гмирі. Його спів ніс у собі неповторну своєрідність, образність, задушевність. У його манері захоплювала бездоганна вокальна кантилена і кришталево чиста інтонація. Борису Романовичу були притаманні рідкісний артистизм і сильний темперамент, поєднані з почуттям міри і бездоганим смаком. Він був надзвичайно суворий до себе в питаннях музичної інтерпретації, не дозволяв собі жодних зовнішніх ефектів. Все було підпорядковано основному – художньому задумові композитора, а також виразності донесення до слухача музичного твору. Звідси природним є те, що виконання ним таких складних циклів, як «Перські пісні» А.Рубінштейна, чи «Зимовий шлях» Ф.Шуберта вважаються еталонними. А простенький опус «П'ятиденка» Д. Шостаковича перетворив на виконавський шедевр.

Митець тонко відчував тональність твору: в багатьох клавірах романсів його рукою написані побажання щодо її заміни. Пояснюється це не теситурними обмеженнями співака. Навпаки, його могутній

голос легко опановував будь-який твір не лише басового, а й баритонового репертуару. Всі тональні зміни, що він пропонує, продиктовані, насамперед, його тембровим відчуттям: він знаходить більш адекватну тональність для найповнішого відтворення концепції виконуваного твору [4, с. 23].

Відомий український композитор Григорій Майборода так писав про мистецтво співака: « Природа наділила Бориса Романовича Гмирю голосом виняткової краси і виразності. Вона влила в його душу здатність розуміти найтонші відтінки, найтонші риси стилю того, до чого він звертався, хай це буде народна пісня, романс чи класична арія. Але для тих, хто хотів би глибше розуміти і головне – наслідувати цю прекрасну рису видатного нашого співака, повчальним буде все його життя в музиці, повчальним буде ставлення його до свого мистецтва як до покликання художнього і громадського, повчальною буде його любов, неподільна і ні на що не розмінювана, до цього мистецтва...» [3, с. 27].

У своїй творчості Борис Романович торкається і Шевченківської тематики. Свого часу він говорив: «Немов і народився я, вже знаючи Великого Кобзаря. Пісні на його твори лилися в нашої хаті, коли ще в колісці мене колисали. Воістину з молоком матері!»

То ж не дивно, що музичні твори на вірші Кобзаря в програмах Гмирі з'являються з перших кроків у мистецтві. Це – «Від села до села», «Зоре моя вечірняя», «Така її доля», пізніше – «Думи мої, думи».

До 100 – річчя від дня смерті Тараса Григоровича Шевченка (1961 р.) Гмиря підготував свою першу програму з творів поета, а через три роки – другу. Саме вона прозвучала у найкращих концертних залах Києва, Москви, Ленінграда, Риги, Талліна, Вільнюса та інших містах. У його виконанні записано на платівки та диски 23 музичні твори на вірші Кобзаря.

У 1964 році Борис Романович знявся у фільмі – опері за однойменною поемою Шевченка «Наймичка» у ролі Трохима. Після зйомок фільму він писав: «Щасливий я, що мені випало і наспівувати, і зніматися в фільмі – опері «Наймичка», щоразу переглядаючи який, я не міг стримати сліз своїх ... та чи я один?» [5, с. 43].

Співака вітали великі міста і столиці світу та він не забував своєї малої батьківщини, Лебедина, куди приїжджав з концертами у 1939 та 1965 роках. Тут у районному будинку культури, дарував землякам пісню. Його довго не відпускали зі сцени, а потім, з найближчими друзями, ходив вечірніми вулицями їхнього дитинства – Зарудкою, Михайлівською...

Так проминули десятиліття невтомної, всепоглинаючої праці.

Останнім записом, який Борис Романович залишив на радіо, був безсмертний романс на слова О.Олеся «Сміються, плачуть солов'ї». А вдома на роялі лишилися ноти пісні на слова того ж поета «Останній промінь згас».

Останній промінь згас,
Знімів останній спів.
З лугів колишніх крас
Останній цвіт змарнів.

Що це: гіркий збіг обставин, передчуття, провидіння чи доля? Але невдовзі чудового співака не стало. Це було 1 серпня 1969 року.

Похований він у Києві на Байковому цвинтарі. У 1979 році – встановлено надгробок – це кам'яна брила, з якої вилітає бронзовий птах, окрилена душа митця (скульптор К. Кузнєцов) [5, с. 57].

Платівки з піснями у виконанні Бориса Гмирі в колишньому Радянському Союзі видавались багатотисячними тиражами. Протягом 1945 – 1970 років видано понад 200 найменувань платівок із його співом, тираж яких складав від 100 тисяч до 600 тисяч екземплярів. У сукупності їхній випуск склав 7,5 мільярдів примірників. Багато тих платівок копіювались видавництвами за межами Радянського Союзу. Також, записи співака видані на численних аудіокасетах, аудіо дисках, численними є фондові записи співака на Українському радіо.

Значним є епістолярний доробок Бориса Гмирі – 150 рукописів, листів, партитур з правками Гмирі, вісім зошитів – щоденників за 1939-1969 роки.

Твори у виконанні Б.Гмирі включені в найпрестижніші музичні каталоги, а ім'я прикрашає списки найвидатніших вокалістів світу. У 1962 воно внесене до престижної Міжнародної енциклопедії «Who is who?», 1992 – до списку славетних українців за тисячолітню історію України, 2001 – до альманаху.

У 1973 році у Києві на будинку, де проживав співак, встановлено меморіальну дошку з барельєфним портретом Бориса Гмирі (скульптор І. Кавалерідзе, архітектор А. Ігнашенко). У 2003 році в Києві започатковано Міжнародний конкурс вокалістів ім. Б. Гмирі.

Значний внесок у збереження творчої спадщини Бориса Гмирі належить «Фонду Бориса Гмирі», яким, зокрема, опубліковано 115 статей про життя і творчість співака, реставровано 360 музичних творів у виконанні Б. Гмирі, видано 15 компакт – дисків та три аудіо касети із записами співу Бориса Романовича, у 1998 році (до 95-річчя від дня народження Гмирі) створено телефільм «Борис Гмиря», у 2003 – вийшла збірка нот «Романси та українські народні пісні з репертуару Бориса Гмирі» (вид-во «Україна») [6, с. 759].

У м. Лебедині дитяча школа мистецтв носить ім'я славетного земляка, а в районному краєзнавчому музеї чільне місце посідає експозиція про життєвий і творчий шлях митця.

Таким чином, можна відзначити, що Борис Романович Гмиря був надзвичайно багатогранною і талановитою особистістю. Колосальний багаж знань, винятковий художній смак та загальна культура сприяли формуванню неповторного виконавського стилю Бориса Гмирі. Його спів ніс у собі неповторну своєрідність, образність, задушевність. Земляки шанують пам'ять великого митця, а його творчість потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хурсина Ж.И. Выдающиеся педагоги – пианисты Киевской консерватории (1917-1938)[Текст] /Ж. И. Хурсина. – К.: Музична Україна, 1990. – С. 117.
2. Архімович Л. Борис Гмиря. / Л.Архімович – К.: Музична Україна, 1981. – С. 95.
3. Гмиря Б. Статті. Листи. Спогади. / Б.Гмиря – К., 1975. – С. 128
4. Гмиря Борис Лист-відповідь критикові. Рукопис. – Архів Б.Р.Гмирі. Фонди Лебединського районного краєзнавчого музею.
5. Борис Гмиря. Місія прекрасна, вдячна / Борис Гмиря // Радянська культура. – 17 січня, 1963 р.
6. Гмиря Б.Р. Дневники. Щоденники. 1936-1969 [Текст] / Б.Р. Гмиря; [укл. і автор супровідних текстів Г.В. Принц. – Х. : Фоліо, 2010. – 880. с.

REFERENCES

1. Khursyna ZH.Y. Vydayushchyysya pedahohy – pyanisty Kyevskoy konservatoryy (1917-1938)[Tekst] /ZH. Y. Khursyna. – K.: Muzychna Ukrayina, 1990. – S. 117.
2. Arkhimovych L. Borys Hmyrya. / L.Arkhimovych – K.: Muzychna Ukrayina, 1981. – S. 95.
3. Hmyrya B. Stati. Lysty. Spohady. / B.Hmyrya – K., 1975. – S. 128
4. Hmyrya Borys Lyst-vidpovid' krytykovi. Rukopys. – Arkhiv B.R.Hmyri. Fondy Lebedyns'koho rayonnoho krayeznavchoho muzeu.
5. Borys Hmyrya. Misiya prekrasna, vdyachna / Borys Hmyrya // Radyans'ka kul'tura. – 17 sichnya, 1963 r.
6. Hmyrya B.R. Dnevnyky. Shchodennyky. 1936-1969 [Tekst] / B.R. Hmyrya; [ukl. i avtor suprovodnykh tekstiv H.V. Prynts. – KH. : Folio, 2010. – 880. s.

УДК 7.03:788

Васич Елена

студентка магистратуры
Сумской государственной педагогический
университет имени А.С.Макаренко

ФЛЕЙТА В МУЗЕЯХ И ПАМЯТНИКАХ МИРА

Васич Є. Флейта в музеях і пам'ятниках світу. *В статті флейта розглядається як один з найдавніших музичних інструментів. Архаїчність флейти засвідчують археологічні знахідки, збережені в різних музеях світу. Саме на них зосереджено увагу статті. Флейта також проаналізована як об'єкт різних міфів і легенд, відображений в ландшафтній скульптурі, у тому числі українській.*

Ключові слова: флейта, історія, музейна експозиція, пам'ятник, скульптура.

Васич Е. Флейта в музеях и памятниках мира. *Статья рассматривает флейту, как один из древнейших музыкальных инструментов. О архаичности флейты свидетельствуют археологические находки, сохранение в разных музеях мира. Именно на них сосредоточено внимание статьи. Флейта также проанализирована как объект разных мифов и легенд, запечатленный в ландшафтной скульптуре, в том числе украинской.*

Ключевые слова: флейта, история, музейная экспозиция, памятник, скульптура.

Vasic J. Flaute in the museums and monuments of the world. *The article considers the flute as one of the oldest musical instruments. Archaeological finds are evidence of the archaic nature of the flute, they are preserved in various museums around the world. They are the focus of the article. The flute is also analyzed as an object of various myths and legends, imprinted in landscape sculpture, including the Ukrainian one.*

Keywords: flute, history, museum exhibition, monument, sculpture.

Флейта является одним из древнейших музыкальных инструментов. Существуют различные гипотезы ее возникновения, так как всевозможные дудки и свистульки, бытовавшие почти у всех древнейших народов, в той или иной степени были предками современной флейты. Со временем инструмент совершенствовался, видоизменялся. На протяжении веков он прошел путь от простейшего до современного концертного звучания.